

Onroerend erfgoed 2025-2030: enkele aandachtspunten vanuit Monumentenwacht

27 november 2023

Inleiding

Monumentenwacht, een initiatief van de vijf Vlaamse provincies, stimuleert het onderhoud van historisch waardevol (onroerend) erfgoed in Vlaanderen. Met meer dan 3200 leden is Monumentenwacht één van de belangrijkste spelers in de sector van het onroerend erfgoed. Monumentenwacht staat zijn leden bij met periodieke inspecties, grondige rapporten, deskundig advies en een goede begeleiding, en profileert zich op die manier als de ideale partner voor eigenaars-beheerders van waardevol onroerend erfgoed in Vlaanderen.

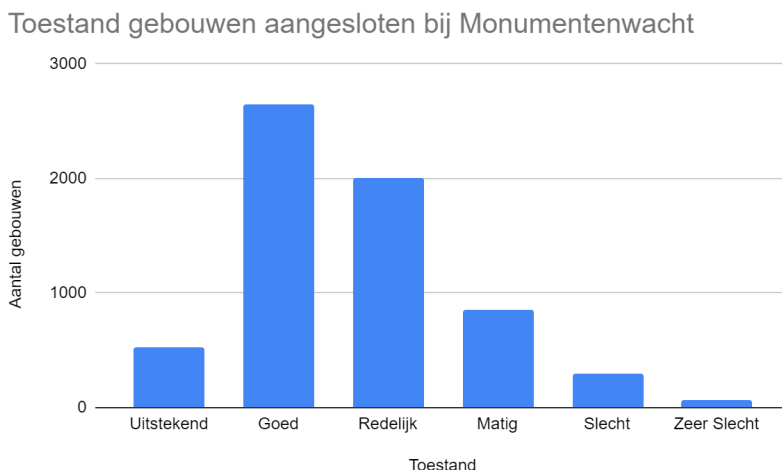
De monumentenwachters voeren jaarlijks meer dan duizend inspecties uit van historisch waardevol erfgoed, en de dienstverlening kan rekenen op een grote waardering van de leden (gemiddelde tevredenheidsscore: 9,1 op 10¹).

Naar aanleiding van de verkiezingen van 9 juni 2024 zetten we in deze beknopte nota enkele inhoudelijke aandachtspunten voor het toekomstige onroerenderfgoedbeleid in Vlaanderen op een rijtje.

¹ <https://www.monumentenwacht.be/nieuws/leden-zeer-tevreden-over-monumentenwacht>

1. Preventief onderhoud stimuleren is besparen

Het onroerend erfgoed in Vlaanderen dat is aangesloten bij Monumentenwacht, verkeert over het algemeen in een goede staat. Dat blijkt uit recente analyses, op basis van dertig jaar inspecties in de vijf Vlaamse provincies². Zowat 80% van de gebouwen aangesloten bij Monumentenwacht krijgt een goede score, en dat cijfer zit de voorbije jaren zelfs in stijgende lijn. De inspecties en aanbevelingen van Monumentenwacht leiden tot beter onderhoud en dus een besparing op restauratiekosten en bijhorende erfgoedpremies. Op deze manier draagt Monumentenwacht substantieel bij aan het Vlaamse onroerenderfgoedbeleid.

2. Naar een groeiscenario voor Monumentenwacht

De Vlaamse overheid dient de verdere uitbouw van Monumentenwacht Vlaanderen financieel te ondersteunen. Een substantiële verhoging van de werkingsmiddelen, naar analogie met de organisaties in de sector van het cultureel erfgoed, is noodzakelijk om een efficiënte en duurzame werking te garanderen en de bijdrage en het positieve effect van Monumentenwacht aan het beleid te bestendigen en te vergroten. Monumentenwacht Vlaanderen heeft de ambitie om in de komende jaren te werken aan een groeiscenario, waarbij 'community, communicatie en zichtbaarheid' en de sterkere ondersteuning van lokale besturen twee belangrijke speerpunten zouden kunnen zijn. Daarnaast wil Monumentenwacht ook verder inzetten op de belangrijke uitdaging om ons erfgoed te verduurzamen en op het uitbouwen van internationale netwerken.

² <https://www.monumentenwacht.be/nieuws/meten-is-weten-tweede-monitor-rapport-monumentenwacht-beschikbaar>

3. Bouwen aan een 'community' van eigenaars en beheerders

Monumentenwacht wil graag nog meer inspelen op de noden van eigenaars en beheerders van onroerend erfgoed, zoals die de voorbije jaren (zowel in de dagelijkse werking als door wetenschappelijk onderzoek³) werden vastgesteld, door tools aan te bieden voor een continue ondersteuning en begeleiding en door een echte 'community' te ontwikkelen, die ervaringen en expertise deelt over het onderhoud van onroerend erfgoed. Hiertoe wil Monumentenwacht een aanbod (digitaal en fysiek) voorzien voor zowel de eigen leden als de bredere erfgoedgemeenschap. Voor de leden wenst Monumentenwacht een aparte dienstverlening aan te bieden aansluitend op enkele nijpende behoeften zoals (de ontsluiting van) referentielijsten van uitvoerders, onderhoudsfiches, een onderhoudslogboek, netwerking en andere fysieke ontmoetingsmomenten, ... De permanente kennisdeling, opvolging, begeleiding en ondersteuning zal ongetwijfeld bijdragen aan een verbetering van de toestand van het onroerend erfgoed in Vlaanderen. Aansluitend is het essentieel dat de zichtbaarheid van de werking van erfgoedactoren zoals Monumentenwacht vergroot wordt.

4. Inzetten op een sterkere ondersteuning van lokale besturen

Het is duidelijk dat lokale besturen een steeds belangrijkere rol spelen in het onroerenderfgoedbeleid. Het betreft dan zowel erkende onroerenderfgoedgemeenten, gewone gemeentebesturen en intercommunale samenwerkingsverbanden (IOED's). Lokale besturen hebben meestal een hele reeks erfgoedobjecten aangesloten bij Monumentenwacht. Monumentenwacht zou in dit verband een grotere rol kunnen opnemen door het uitwerken van instrumenten om lokale besturen verder te ondersteunen. Zij zijn bijvoorbeeld vragende partij om hun objecten, inspecties etc. eenvoudiger te kunnen opvolgen. De koppeling van de databanken van Monumentenwacht aan gepersonaliseerde dashboards maakt zoiets zeker mogelijk.

³ <https://www.monumentenwacht.be/nieuws/hoegaanprivé-eigenaars-om-met-het-onderhoud-van-hun-historisch-pand>

5. Inbedden Vlaamse expertise in internationale netwerken

De Vlaamse erfgoedsector heeft de voorbije decennia een grote expertise opgebouwd. De samenwerking en kennisdeling buiten Vlaanderen dient echter nog veel meer gestimuleerd te worden. Het ontwikkelen en uitbouwen van internationale netwerken en contacten zal bijdragen aan de uitstraling van de Vlaamse erfgoedwerking en de introductie van nieuwe ideeën, concepten en technieken. Een aandachtspunt is zeker ook de kennisuitwisseling met de andere gewesten in ons land. Zo dient onderzocht te worden of het concept van de Vlaamse Monumentenwacht ook ingang kan vinden in Brussel en/of Wallonië.

6. Preventief onderhoud en duurzaamheid gaan hand in hand

Preventief onderhoud is een belangrijke, zo niet essentiële, basisvoorwaarde in het verduurzamen en duurzaam houden van een erfgoedgebouw. Enerzijds zet Monumentenwacht volop in op het levensverlengend (her)gebruik van gebouwen en materialen door preventief onderhoud. Anderzijds zijn erfgoedgebouwen inherent duurzaam door hun lange levensduur, de veelal lokale herkomst van gebruikte materialen en hun functionaliteit. Uiteraard moet er ook aandacht zijn voor energiebesparende maatregelen om tegemoet te komen aan het actuele energievraagstuk en voor de impact van de klimaatverandering op ons erfgoed. Uit een recente bevraging blijkt dat de bij Monumentenwacht aangesloten leden heel wat aandacht voor duurzaamheid hebben. Bijna de helft van de eigenaars en beheerders had de voorbije jaren maatregelen genomen om de energieprestaties te verbeteren⁴.

Monumentenwacht wil de erfgoedeigenaar op een holistische manier bijstaan in het duurzaam onderhouden van zijn/haar pand, en zo bijdragen tot het duurzaam behoud en energiebewust gebruik van ons patrimonium, zonder de erfgoedwaarden in het gedrang te brengen. Door de talrijke contacten met zowel eigenaars/beheerders als met bedrijven en organisaties in de bouwsector kan Monumentenwacht een belangrijke rol spelen wat betreft het informeren en sensibiliseren in beide richtingen. Vanuit hetzelfde preventieve perspectief houden we rekening met een calamiteitenstrategie voor ons erfgoed en helpen we erfgoedbeheerders om paraat te zijn bij calamiteiten door hen handvatten aan te reiken en zo het erfgoed te beschermen.

⁴ <https://www.monumentenwacht.be/publicaties/monumentenwacht-monitor-2021>

7. Uitbouwen erfgoedopleidingen en promoten vakmanschap

Uit de recente ledenbevraging van Monumentenwacht blijkt ook dat het voor eigenaars vaak moeilijk is om (goede) uitvoerders te vinden voor gespecialiseerde herstelwerken en kleinere onderhoudswerken. Er is een duidelijke nood aan de structurele ondersteuning van het vakmanschap in Vlaanderen, met de ontwikkeling van programma's van vakopleidingen die gericht zijn op gespecialiseerde erfgoedberoepen, en het promoten van het imago van de erfgoedsector en het (ambachtelijk) vakmanschap bij de jongere generaties.

Daarnaast kan er gedacht worden aan de bredere implementatie van 'monumentenploegen' die instaan voor kleine onderhouds- en herstelwerken (bijvoorbeeld in opvolging van de adviezen van Monumentenwacht). We verwijzen hiervoor graag naar bestaande initiatieven bij maatwerkbedrijven, die zich situeren in de sociale tewerkstelling, vaak in een synergie met de provincies.

8. Alle monumenten verdienen erfgoedpremies

Provincies konden in het verleden, net zoals de gemeenten, particulieren en andere eigenaars, een aanvraag indienen voor erfgoedpremies voor hun beschermd erfgoed. In 2013 werd dit in het nieuwe onroerend erfgoeddecreet geschrapt. Dit vormt een belemmering voor de provinciebesturen om hun voorbeeldfunctie te vervullen inzake erfgoedbeheer. De provincies moeten daarom opnieuw in het Onroerenderfgoedbesluit, artikel 11.1.1., 3° worden ingeschreven als mogelijke begunstigers voor erfgoedpremies.